

Artforum

Colm Tóibín
PRÁZDNO
RODINY

Prázdná rodina

Colm Tóibín
The Empty Family

Copyright © 2011 by Colm Tóibín
Translation © Adriana Komorníková 2011
Design & Layout © Janka & Palo Bálík 2011
Slovak edition © Artforum 2011

Colm Tóibín
PRÁZDNÉ
BODINY

preložila Adriana Komorníková

Pre Anthonyho Cronina

JEDEN MÍNUS JEDEN

Luna visí nízko nad Texasom. Luna je moja matka. Dnes je plná a jasnejšia ako najjasnejší neón. V jej obrovskom jantári vidno vrstvy červenej. Možno je spln, mesiac Komančov. Ešte som nevidel lunu tak nízko a takú plnú jej vlastného hlbokého svitu. V túto noc je moja matka už šesť rokov mŕtva, Írsko je vzdialené šesť hodín a ty spíš.

Idem peši. Som sám, kto ide peši. Prejsť cez Guadalupe je zložité, autá chodia rýchlo. V miestnom obchode so zdravou výživou, kde sme všetci vítaní, sa ma dievča pri pokladni pýta, či sa nechcem stať členom klubu zákazníkov. Ak zaplatím sedemdesiat dolárov, vraj sa ním stanem natrvalo a dostanem sedempercentnú zľavu na každý nákup.

Šesť rokov. Šesť hodín. Sedemdesiat dolárov. Sedem percent. Vravím jej, že som tu len na pár mesiacov, ďakujem, a ona sa usmeje a povie, že rado sa stalo. Úsmev opätujem. Atmosféra je nenútená, neformálna, príjemná.

Keby som ti teraz zavolať, bolo by pol druhej v noci a mohol by som ťa zobudiť. Keby som zavolať, mohol by som sa znovu vrátiť ku všetkému, čo sa stalo pred šiestimi rokmi. Pretože dnes večer myslím práve na to, akoby odvtedy ani neuplynul nijaký čas, akoby ma ten intenzívny mesačný svit chcel dnes večer svojím silným čarom zaniest späť k poslednej skutočnej veci, ktorá sa mi prihodila. V telefonáte ponad Atlantik by som sa mohol

s tebou vrátiť k tým dňom okolo pohrebu mojej matky. Mohol by som sa vrátiť k jednotlivým podrobnostiam, ako keby mi hrozilo, že na ne zabudnem. Mohol by som ti napríklad pripomenúť, že si mal na pohrebe oblek a kravatu. Pamätám sa, ako som si všimol, keď som o nej rozprával za oltárom, že si v bočnej lodi napravo. Pamätám sa, že si vravel, alebo to možno vravel niekto iný, že si musel prísť do Dublinu taxíkom, lebo si zmeškal vlak či autobus. Viem, že som ťa hľadal v dave, no nevidel som ťa, keď po omši prišlo smútočné vozidlo a viezlo na cintorín matkinu truhlu, za ktorou sme sa všetci pobrali. Prišiel si do hotela, keď už bola pod zemou a ostal si, aby si sa so mnou a s mojou sestrou Sinead najedol. Určite bol vtedy niekde nablízku aj sestrin manžel Jim a aj môj brat Cathal, ale nepamätám si, čo robili, keď sme sa najedli a ľudia sa postupne povytrácali. Viem, že hneď, ako sme sa najedli, podišla k nám matkina priateľka, ktorej nič neunikne, pozrela sa na teba a pošepkala mi, že je pekné, že prišiel aj môj priateľ. Slovo „priateľ“ vyslovila rozkošným, dvojzmyselným tónom. Nepovedal som jej, že to, čo si všimla, už nebola pravda, že to patrilo minulosti. Povedal som len: áno, je pekné, že si prišiel.

Vieš, že si jediný, kto podráždene krúti hlavou, keď sa nechcem vzdať vtípkovania a preberania banalít, keď nechcem byť priamy. Nikomu to tak neprekážalo ako tebe. Ty si jediný, kto odo mňa vždy vyžaduje, aby som hovoril úprimne. Keď teraz kráčam k domu, ktorý som si tu prenajal, viem, že keby som ti zavolať a povedal ti, že ma dnes večer v týchto nepriateľských uliciach znovu prepadla bolestná minulosť, a tak intenzívne, až mám z toho pocit násilia, odvetil by si, že ťa to neprekvapuje. Len by si sa čudoval, prečo až po šiestich rokoch.

Žil som vtedy v New Yorku, v meste, ktoré malo práve vstúpiť do posledného roka svojej nevinnosti. Mal som tam prenajatý byt, tak ako všade, kam prídem. Bol na rohu 90. ulice a Columbus Avenue. Nikdy si ho nevidel. Bola to chyba. Myslím, že to bola chyba. Nebýval som tam dlho – šesť či sedem mesiacov –,

ale bolo to dlhšie, ako som sa v tých rokoch alebo v rokoch nasledujúcich zdržal kdekoľvek inde. Byť bolo treba zariadiť, tak som si dva-tri dni doprial tú radosť a bleskovo som nakupoval nábytok: dve fotelky, ktoré som neskôr poslal do Írska, koženú pohovku z Bloomingdale, ktorú som nakoniec dal jednému môjmu študentovi, veľkú posteľ z 1-800-Mattress, stôl a pár stoličiek z obchodu v centre a lacný pracovný stôl z obchodu s dobrými cenami.

A po celý ten čas – v piatok, sobotu a nedeľu na začiatku septembra –, keď som sa zaoberal len termínmi dovozu, kreditkami a lietáním taxíkom z jedného obchodu do druhého, zomierala mi mama a nikto ma nevedel nájsť. Nemal som mobil a v byte nebola zapojená pevná linka. Keď som potreboval telefonovať, chodil som do telefónnej búdky na rohu. Dodávateľom som dával kamarátkine telefónne číslo, keby mi náhodou potrebovali dať vedieť, kedy prídu s mojím nábytkom. Kamarátke som telefonoval niekoľkokrát za deň, niekedy so mnou išla aj nakupovať, bola s ňou sranda a tie dni som si užíval. Tie dni, keď ma nikto z Írska nemohol nájsť a povedať mi, že mi umiera mama.

Nakoniec som sa v nedeľu neskoro v noci vkradol k počítaču v kopírovacom centre a zistil som, že Sinead mi poslala email za emailom, začala pred tromi dňami, v predmete správy bolo napísané „Naliehavé“ alebo „Si tam?“ alebo „Prosím, odpíš“ alebo „Prosím potvrd', že si to dostal!“ a potom už len „Prosím!!!“

Prečítal som si jeden z nich a odpísal, že zavolám ihneď, ako sa dostanem k telefónu a potom som si prečítal ostatné, jeden po druhom. Mama bola v nemocnici. Možno bude musieť ísť na operáciu. Sinead sa chcela so mnou porozprávať. Bývala v maminom dome. Nič iné v emailoch nebolo, naliehavosť nespočítala v ich tóne, ale v množstve a rôznych nadpisoch, ktoré sestra dala všetkým tým odoslaným emailom.

Zobudil som ju v noci v Írsku. Predstavoval som si, ako stojí v chodbe pri schodoch. Veľmi rád by som povedal, že Sinead spomenula, že mama ma chce vidieť, ale nič také mi nepovedala.

Namiesto toho rozprávala o zdravotných podrobnostiach a o tom, ako jej povedali, že naša mama je v nemocnici, a ako strácala nádej, že ma vôbec niekedy nájde. Povedal som jej, že ráno zavolám znovu, na čo mi odvetila, že dovtedy bude vedieť viac. Mama už teraz nemala bolesti, vravela sestra, ale predtým mala. Nepovedal som jej, že o tri dni začínam učiť, pretože nebolo treba. Vtedy v noci som mal dojem, že chcela so mnou len hovoriť, povedať mi to. Nič viac.

Ale keď som zavolať ráno, zistil som, že si to rýchlo premyslela hneď vtedy, keď začula v telefóne môj hlas, že jej bolo jasné, že si v nedeľu neskoro večer nebudem môcť vybaviť cestu do Dublinu a že do nasledujúceho večera nič nepoletí. Rozhodla sa, že mi to povie až ráno, chcela, aby som sa pokojne vyspal. Aj sa tak stalo a len čo som jej ráno zavolať, povedala mi, že už čoskoro sa bude musieť rodina rozhodnúť. Hovorila o rodine, akoby išlo o niečo také odťažité ako mestský obvodný úrad či vládu Organizácie spojených národov, hoci sme obaja vedeli, že sme to boli len my traja. Rodina sme boli my a býva to iba v jedinom prípade, keď má v nemocnici rozhodnúť rodina. Povedal som sestre, že prídem domov najbližším lietadlom. Nebudem doma, keď mi prinesú nábytok, a ani na prvých hodinách na univerzite. Namiesto toho si kúpim letenku do Dublinu, aby som videl mamu tak skoro, ako sa dá. Kamarátka zavolať do Aer Lingus a dozvedela sa, že kvôli takýmto prípadom vždy nechávajú pár voľných miest. Mohol som letieť ešte v ten večer.

Vieš, že neverím v Boha. Veľmi ma nezaujímajú vesmírne tajomstvá, jedine ak ku mne prichádzajú v slovách, alebo možno v hudbe či farbách, a potom sa nimi zaoberám len kvôli kráse, a nie veľmi dôsledne. Ani v Írsko neverím. Vieš však, že aj tak, keď som teraz v týchto rokoch preč, sú chvíle, keď sa mi Írsko náhle zjaví v nečakanej podobe, keď mi udrie do očí záblesk čohosi známeho, čo chcem a potrebujem. Spozorujem, keď sa ku mne blíži niekto s jemným úsmevom alebo so vzdorovitou

nervóznou tvárou, alebo plachým krokom alebo s tvrdým, takmer pohoršeným pohľadom, upretým do diaľky. V každom prípade, v ten večer som išiel na letisko JFK a hneď, ako som vystúpil z taxíka, som ich zbadal: pár v strednom veku, tlačili vozík s hromadou kufrov, muž vyzeral vystrašene a krotko, akoby ho mali ísť každú chvíľu vypočúvať a nevie, ako sa bude brániť, a žena sa zdala strápená a uťahaná, mala prehnane pestrofarebné šaty, pri vysoké podpätky, zovreté ústa prezrádzali silnú, slepú vôľu, a oči zas pokornú ostražitosť a krotkosť.

Pokojne som sa im mohol prihovoriť a povedať im, prečo idem domov, pristavili by sa, spýtali sa ma, odkiaľ som, a na moju odpoveď by s porozumením prikyvovali. Na ceste domov takto narýchlo dokonca aj mladíci v rade pred pultom aerolínií – už len pohľad na ich neisté držanie tela a tiché postávanie v ich spoločnosti – prinášali pohodu. Na chvíľu som mohol dýchať, nemusel som sa báť ani rozmýšľať. Aj ja som vyzeral ako oni, akoby som nič nemal, alebo aspoň nič moc, a bol som prichystaný jemne sa usmiať a zachovať si odstup bez akejkoľvek povýšenosti, keby niekto povedal „Dovolíte,“ alebo keby ma oslovil uniformovaný pracovník.

Keď som si vyzdvihol letenku a išiel sa zaregistrovať, povedali mi, aby som sa presunul k vedľajšiemu pultu, kde mali na starosti druhú triedu. Keď som si tam prenášal tašku, napadlo mi, že asi patrí k politike aerolínií poskytnúť tým, čo cestujú domov z takých dôvodov ako ja, viac pohodlia a cez noc im dožičiť tichý súcit a ďalšiu prikrývku navyše, alebo niečo iné. Ale keď som prišiel k pultu, hneď mi bolo jasné, prečo ma tam poslali, a zamyslel som sa nad Bohom a Írskom, pretože žena pri pulte si všimla, že do zoznamu cestujúcich pribudlo moje meno a povedala ostatným, že ma pozná a rada by mi pomohla, lebo teraz to potrebujem.

Volala sa Joan Careyová a bývala v tesnom susedstve mojej tety, u ktorej nás nechali s Cathalom, keď nám ochorel otec. Mal som vtedy osem rokov. Joan musela byť o desať rokov staršia,

ale dobre si ju pamätám, a tiež jej sestru a dvoch bratov, jeden z nich bol takmer môj rovesník. Dom, kde bývala teta, ktorá si nás zobrala, patrila Joaninej rodine. Boli z vyšších kruhov ako moja teta a aj oveľa bohatší, ale stala sa ich priateľkou. Susediace domy mali veľkú spoločnú záhradu a niekoľko hospodárskych budov, a tak bol medzi týmito dvomi domácnosťami čulý ruch.

Cathal mal vtedy štyri roky, ale mentálne bol starší. Už sa učil čítať, bol múdry a mal obdivuhodnú pamäť a doma sme sa k nemu správali skôr ako k mladému mužovi, než ako k malému dieťaťu. Mohol si vybrať, čo si oblečie, čo bude pozerať v televízii, v ktorej izbe bude a čo bude jesť. Keď za ním prišli kamaráti, pokojne ich mohol pozvať dnu, alebo ísť s nimi von.

Po všetky nasledujúce roky sme sa s Cathalom ani jediný raz nerozprávali o pobyte v tej novej domácnosti s tou novou rodinou. A ani sa mi dosť jasne nevybavuje, hoci si zvyčajne všetko dobre pamätám. Napríklad si nespomínam, ako sme sa dostali do toho domu, kto nás tam doviezol, alebo čo ten človek povedal. Viem, že som mal osem rokov, ale to len preto, lebo si pamätám, do ktorej triedy som chodil, keď som odišiel, a kto ma vtedy učil. Je možné, že to trvalo len dva-tri mesiace. Možno dlhšie. Nebolo vtedy leto, tým som si istý, pretože Sinead, ktorá z toho všetkého vyviazla (alebo tak nejako sa vyslovila, keď som sa jej na to raz dávno pýtal), bola na internátnej škole. Nepamätám si, že by v tom dome, kam nás odložili, bolo chladno, ale zdá sa mi, že sa zavčasu stmievalo. Možno to bolo od septembra do decembra. Alebo v mesiacoch hneď po Vianociach. Nevieam presne.

Jasne si však pamätám samotné izby, salón a jedáleň, ktoré sa takmer nikdy nepoužívali, a kuchyňu, väčšiu ako u nás doma, a vôňu a chuť hriankov. Neznášal som hrubé krajce rovno z panvice, presiaknuté masťou, ktorá z nich kvapkala. Pamätám si, že sme mali mladšie sesternice, ktoré museli cez deň spať, alebo aspoň jedna z nich, a ostatní sme museli byť celé hodiny ticho, hoci sme nemali čo robiť, nemali sme so sebou svoje hračky ani knihy. Pamätám si, že nás nikto nepočúval, a keď sa na nás

dívali, ani sa na nás neusmiali, ani na jedného z nás, ani na Cathala, takého veľmi obľúbeného u všetkých, s ktorými sa predtým aj potom stretol.

U tety doma sme spali a jedli najlepšie, ako sa dalo, a určite sme sa aj hrali, alebo niečo robili, no nechodili sme vtedy do školy. V tej domácnosti nám nikto neubližoval, nikto sa k nám v noci neprikradol a ani jeden z nás nedostal bitku, ani nás nezastrašovali a ani sa nám nevyhrážali. S obdobím, keď nás matka nechala u tety, sa nespája žiadna dráma. Len šedivosť a cudzota. Teta nám nedokázala venovať veľa pozornosti. Jej manžel bol stále preč, mal kopu práce. Keď bol doma, bol príjemný, takmer dobromyseľný.

O mame viem len toľko, že sa nám ani jediný raz za ten čas neozvala. Ani nenapísala, ani nezavolala, ani za nami neprišla. Náš otec bol v nemocnici. Nevedeli sme, ako dlho u tety budeme. V nasledujúcich rokoch nám mama nikdy nevysvetlila svoju neprítomnosť a my sme sa jej nikdy nespýtali, či na nás vtedy myslela, ako sa máme, alebo ako sa celé tie mesiace cítime.

Vlastne by o nič nemalo ísť, pretože to celé je vlastne nič, presne tak ako jeden mínus jeden je nula. Sotva si to zaslúži, aby som ti o tom rozprával cestou prázdnyimi ulicami mesta, v tejto púšti tak ďaleko odtiaľ, kam patrím. Teraz sa mi zdá, akoby sme vtedy s Cathalom žili vo svete tieňov, akoby sme boli potichu ponorení do tmy, kde nám chýbalo všetko známe a nemohli sme to zmeniť nijakými skutkami ani slovami. Nikto nám neubližoval ani nás nezastrašoval, a preto sme si nevedomovali, že v tom svete nás nikto nemiloval, alebo že by niečo také mohlo byť vôbec dôležité. Nestážovali sme sa. Prišli sme o všetko a prázdnotu zaplnilo čosi podobné tichu – nič neznelo, len smutné ozveny a nejasné pocity.

Sľubujem, že ti nezavolám. Dosť som ti telefonoval a dosť často ťa zobudil v tých rokoch, keď sme boli spolu, a aj potom. Ale na tomto čudnom, fádnom, opustenom mieste prežívam občas noci,

keď ma tie smutné ozveny a nejasné pocity prepadnú trochu intenzívnejšie ako predtým. Ako šepot či zadržíavaný nárek. Škoda, že ťa tu nemám, škoda, že som ti volal tak často vtedy, keď som to nepotreboval tak veľmi ako teraz.

S bratom sme sa naučili nikomu nedôverovať. Naučili sme sa tiež nerozprávať sa o veciach, na ktorých nám záležalo, a s akou si ukrutnou tvrdohlavou hrdosťou sme sa toho po celý život dôsledne držali, akoby to bola nejaká zručnosť. Ale ty to vieš, však? Nemusím ti volať a vravieť ti to.

V tú noc na letisku sa Joan Careyová vrúcne usmiala a spýtala sa ma, či je to veľmi zlé. Keď som jej povedal, že mi zomiera mama, povedala, že je šokovaná. Vraj si moju matku tak dobre pamätá. Povedala, že jej to je ľúto. Povedala mi, že môžem ísť do salónika prvej triedy, no zároveň ma veľmi zdvorilo upozornila, že cez Atlantik poletím v triede, za ktorú som si zaplatil. Ak by bolo treba, môže prísť za mnou na chvíľu na kus reči, ale kolegom v salóniku a lietadle povedala, že som jej známy a budú sa o mňa starať.

Keď sme sa rozprávali a značila mi batožinu a potom mi podala palubný lístok, premýšľal som, že sme sa nevideli viac než tridsať rokov. Ale v jej tvári som videl osobu, ktorú som poznal, ako aj podobu s jej matkou a jedným bratom. V jej prítomnosti som cítil, že tento návrat domov k matkinej posteli nebude jednoduchý, že niektoré naše lásky a putá patria k našej podstate a nevyberáme si ich, a práve preto mávajú príchuť bolesti, ľúlosti, potreby, prázdnoty a pocitu, ktorý ledva ovládam, aby sa nepremenil na hnev.

Niekedy počas noci v lietadle, ako sme prešli časť západnej pologule, začal som potichu a dúfam, že aj nepozorovane, plakať. Vrátil som sa do jednoduchého sveta spreď stretnutia s Joan Careyovou, kde práve osoba, ktorej tlkot srdca bol kedysi môj, ktorej krv sa stala mojou a v ktorej tele som kedysi ležal skrútený, ležala chorá v nemocničnej posteli. Strašne som zosmutnel pri predstave, že ju stratím. A potom som sa pokúsil zaspáť. Sklopil som si

sedadlo, keď sa už noc chýlila ku koncu, pohľad som mal aj ďalej odvrátený od filmu, bez ohľadu na to, čo dávali, a dovolil som tej hrôze, ktorej som letel v ústrety, aby ma zasiahla.

Na letisku som si prenajal auto a prechádzal Dublinom v umyтом svetle toho skorého septembrového rána. Išiel som po Drumcondra Road, Dorset Street, Gardiner Street popri Mountjoy Square, potom za riekou na juh vedúcimi ulicami a nechával ich za sebou ako zvrátenú kožu. Nezastavil som dve hodiny, možno aj dlhšie, až kým som neprišiel domov, v strachu, že ak sa niekde zastavím na raňajky, mohla by sa rozptýliť otupenosť zo šoférovania po prebdenej noci.

Keď som dorazil, Sinead práve vstala, ale Jim ešte stále spal. Povedala mi, že Cathal odišiel večer do Dublinu, no neskôr sa vráti. Vzdychna a pozrela sa na mňa. Volali z nemocnice, dodala, a vraj sa to zhoršilo. Tvoja mama, povedala Sinead, dostala v noci ešte aj porážku. Takto sme spolu žartovali odjakživa: nikdy sme nehovorili „naša mama“ alebo „moja mama“ alebo „mamka“ alebo „mamička“, ale „tvoja mama“.

Lekári vraj nevedeli, aká ťažká bola tá porážka, a naďalej boli rozhodnutí, že, ak to bude možné, budú ju operovať. Ale potrebovali sa s nami rozprávať. Škoda, povedala mi Sinead, že odborný lekár tvojej mamy, ku ktorému chodila na pravidelnú kontrolu so srdcom a ktorého mala rada, je preč. Vtedy som pochopil, prečo sa Cathal vrátil do Dublinu – nechcel sa zúčastniť rozhovoru s lekármi, ktorý nás čakal. Stačí, keď budeme dvaja. Vraj povedal Sinead, aby mi odkázala, že nech rozhodneme akokoľvek, bude s tým súhlasiť.

Neobviňovali sme ho, ani sestra, ani ja. Boli si s mamou najbližší. Cathala ľúbila najviac. Alebo možno bol Cathal jediný, koho ľúbila. V tých rokoch. Alebo možno je to nespravodlivé. Možno nás všetkých ľúbila tak, ako sme teraz, keď ležala na smrteľnej posteli, ľúbili mi ju.

A v tých dňoch – od toho utorkového rána do piatka večera, keď zomrela – som občas cítil strašné odcudzenie sa vlastnej

matke, a takmer v tom istom momente aj túžbu, aby bola znovu presne taká istá ako kedysi, keď duchaplne riadila vlastný svet, plná zvláštnych snov a očakávaní, problematická a životaschopná. Presne ako ja mala veľmi rada knihy, hudbu a horúce počasie. S pribúdajúcim vekom dokázala priateľov i nás zahrňať pôvabom, veselou náladou i nenútenými dotykmi. Ale vedel som, že tomu nemám podľahnúť, že sa s ňou nemám zblížovať, a tak som sa s ňou ani nikdy nezblížil. No tiež som dokázal vyžarovať bezstarostnosť a pôvab, ale aj to vieš. Ani to ti nemusím hovoriť, však?

Jednako som ľutoval, keď som sedel pri jej posteli alebo uvoľnil miesto pri nej iným, ľutoval som, ako som sa jej veľmi vzdialil, ako ďaleko od nej žijem. Ľutoval som, že som dovolil, aby mi tie mesiace, keď sme boli od nej oddelení v zabudnutí u mojej tety, a potom nasledujúce roky po návrate domov, keď môj otec pomaly zomieral, tak zožierali dušu. Bolo mi ľúto, že mama vie o mne tak málo, a určite to bolo ľúto aj jej, hoci sa nikdy nestážovala a ani sa o tom nezmienila, možno jedine Cathalovi, no ten sa nikomu nezdôveroval. Možno však nič neľutovala. Ale noci sú v zime dlhé, o štvrtej sa zotmie a človek má čas o všetkom premýšľať.

Možno preto som teraz tu, ušiel som od írskej tmy, ušiel som od dlhej temnej zimy, ktorá sa tak hrozivo usídľuje v mojom rodisku. Ušiel som od západného vetra. Som v končínach, kde je tak strašne prázdno, lebo tu nikdy nebolo plno, kde sa na všetko zabudlo a odkiaľ všetko odplavilo, ak tu vôbec niekedy niečo bolo. Som v končínach, kde nie je nič. Len jednotvárnosť, modrá obloha, pokojná noc bez duchov. V končínach, kde nikto nechoďí peši. No možno som tu šťastnejší, než by som bol kdekoľvek inde, a len tá otravná nevinnosť mesiaca v dnešnú noc mi vnukla túžbu vytočiť tvoje číslo a zistiť, či si hore.

Keď sme vtedy ráno išli za matkou, nedokázal som sa Sinead spýtať na to, čo mi blúdilo po myslí. Mama bola chorá už štyri dni a možno tam ležala v strachu, ale mňa zaujímalo, či sa načiahla za Cathalom a či sa v nemocnici držali za ruku, či sa naozaj až

tak veľmi zblížili. Alebo či mama niečo nenaznačila nejakým posunkom Sinead. A či by nemohla spraviť niečo podobné aj v mojom prípade. Myslieť na niečo také bolo hlúpe a sebecké a ako všetko ostatné, čo mi v tých dňoch zamestnávalo myseľ, ma to odvádzalo od skutočnosti, že už nikdy nebude čas, aby sme si čokoľvek vysvetlili či povedali. Čas vypršal. A kládol som si otázku, či to mamu netrápilo tých pár posledných nocí v jej živote, keď ležala v nemocnici a nespala – že náš čas vypršal.

Bola na intenzívke. Museli sme zazvoniť a čakať, kým nás pustia dnu. Bolo tam ticho. So Sinead sme rozmýšľali, čo jej poviem, aby som ju nevystrašil, ako jej vysvetlím, že som sa vrátil. Dohodli sme sa, že jej poviem, že som sa dozvedel, že je v nemocnici a mal som ešte pár dní voľna pred začiatkom semestra, a tak som sa vrátil, aby som sa uistil, či je v poriadku.

„Už ti je lepšie?“ spýtal som sa mamy.

Nemohla rozprávať. Jednako sme však pochopili, že je smädná, no nedovolia jej piť. Stekala jej infúzia. Sestričkám sme povedali, že má sucho v ústach, na čo odvetili, že veľa toho robiť nemôžeme, jedine zobrať drobnú špongiu, akú ženy používajú na nanášanie očných tieňov, a kropiť jej pery kvapôčkami studenej vody.

Sedel som pri jej posteli a chvíľu som jej vlhčil pery. Teraz som sa pri nej cítil ako doma. Vedel som, ako veľmi neznáša fyzické nepohodlie. Po kvapkách vody dychtila tak ohromujúco a naliehavo, že na ničom inom nezáležalo. A potom nám povedali, že nás čakajú lekári. Keď sme vstali a mame vysvetlili, že sa vrátíme, sotva na to reagovala. Akási sestra s anglickým prízvukom nás odviedla po chodbe do jednej z miestností. Boli tam dvaja lekári a ostala s nami aj sestra. Lekár, asi šéf, povedal, že by ju mal operovať a oznámil nám, že práve hovoril s anesteziológom, ktorý tvrdí, že matkino srdce by operáciu nevydržalo. A nepomohlo ani to, že je po porážke, dodal lekár.

„Môžem skúsiť,“ povedal a okamžite sa ospravedlnil za to, čo povedal. Opravil sa: „Môžem ju operovať, ale môže nám zomrieť na operačnom stole.“

Niekde sa upchala cieva, povedal. Neprúdila jej krv do obličiek a možno aj do iných orgánov – operácia by v tom urobila jasno, ale mohla by sa skončiť len ako výskum, a nie riešenie problému. Problém bol v obehu, povedal. Srdce nebilo dosť silno na to, aby sa krv dostala do celého tela.

Potom zámerne stíchol a aj druhý lekár len ďalej mlčal. Sestra sa dívala do zeme.

„Takže vlastne nemôžete nič robiť, áno?“ spýtal som sa.

„Môžeme sa postarať o jej pohodlie,“ odvetil.

„Ako dlho môže takto žiť?“

„Nie dlho.“

„Myslím, hodiny či dni?“

„Dni. Pár dní.“

„Môžeme sa postarať, aby mala čo najväčšie pohodlie,“ povedala sestra.

Viac sa k tomu nedalo povedať. Potom som rozmýšľal, či sme sa nemali ísť porozprávať aj s anesteziológom, alebo sa pokúsiť ozvať maminmu odbornému lekárovi, alebo požiadať, aby ju previezli do väčšej nemocnice a zistiť, aký by tam mali názor. Ale myslím, že by to aj tak nedopadlo inak. Roky nás upozorňovali, že táto chvíľa raz príde, pretože mame sa stávalo, že odpadla na ulici, strácala rovnováhu a jej stav sa zhoršoval. Bolo jasné, že má vyčerpané srdce, ale mne to nebolo jasné natoľko, aby som za ňou nechodil len zo dva razy v lete – a keď som prišiel, boli u nej aj Sinead a Jim či Cathal, ktorí ma chránili pred tým, čo by sa mohlo povedať. Možno som mal párkrát za týždeň zavolať, alebo jej ako dobrý syn písať listy. Ale napriek všetkým tým varovným signálom, alebo možno práve kvôli nim, som si udržiaval odstup. No hneď ako som sa s tou myšlienkou začal pohrávať a prežívať strašnú lútosť, ktorá s tým bola spojená, zároveň som si predstavil, ako chladne či ľahostajne by mama prijala, že som sa rozhodol stráviť leto blízko pri nej a často ju navštevovať a aké by pre ňu mohli byť niektoré z tých návštev či telefonátov ťažké a vyčerpávajúce, tak isto ako pre mňa. A ako stroho a stručne by vyzerali jej odpovede na moje listy.

Keď sme sa vracali k nej a spolu s nami aj zdravotná sestra, cítil som dvojnásobnú ľútosť – tú samozrejmu, a síce, že som bol stále preč, a potom tú druhú, ktorú možno len veľmi ťažko pochopiť, a síce, že som nemal na výber, že ma nikdy veľmi nechcela a že za tých pár dní, ktoré jej ešte na tomto svete ostávajú, to nebude môcť napraviť. Bude ju trápiť jej vlastná bolesť, nepohodlie a vynakladanie ohromnej snahy zachovať si dôstojnosť a pokoj. Bola úžasná ako vždy. Párkrát som sa dotkol jej ruky, že ju hádam otvorí a začne hľadať moju ruku, ale nikdy to neurobila. Nereagovala na dotyky.

Prišli za ňou niekoľkí priatelia. Prišiel za ňou Cathal a ostal pri nej. Sinead a ja sme sa zdržiavali v jej blízkosti. V piatok ráno, keď sa ma zdravotná sestra spýtala, či je podľa mňa mama v núdzovom stave, odvetil som, že podľa mňa je. Bol som si istý, že ak teraz nepopustím, môžem pre ňu získať morfín a vlastnú izbu. Hoci som sa na tom s ostatnými nedohodol, predpokladal som, že by súhlasili. Pred zdravotnou sestrou som síce morfín priamo nespomenul, ale vedel som, že mi rozumie, a podľa toho, ako sa na mňa pozerala, keď som sa s ňou rozprával, som videl, že je jej jasné, že viem, aký má morfín účinok. Mama by ľahšie zaspala a ľahšie by odišla z tohto sveta. Občas by prestávala dýchať a potom by sa opäť nadýchla a potom vydýchla, občas plytko a občas zhlboka, pulz by jej postupne slabol, prestala by dýchať, a potom by sa opäť nadýchla.

Tak to potom pokračovalo, až kým sa nám v tej súkromnej izbe neskoro večer odrazu nezдалo, že úplne prestala dýchať, a len sme tam zhrození a bezmocní sedeli a upierali na ňu zrak, a potom sa vzpriamili, keď znovu začala dýchať, ale už nie na dlho. Vôbec nie na dlho. Ešte raz naposledy vydýchla, tento raz nadobro. Už sa viac nenadýchla.

Meravo tam ležala. Bol koniec. Sedeli sme pri nej, kým do izby nevošla zdravotná sestra, ktorá sa jej najprv mlčky snažila nahmatať pulz, no potom smutne pokrútila hlavou a odišla.

Ostali sme sedieť pri mame ešte o chvíľku dlhšie. Potom nás požiadali, aby sme odišli, ešte raz sme ju jeden po druhom

pohľadili po čele, a keď sme odchádzali z izby, zavreli sme za sebou dvere. Kráčali sme po chodbe, akoby sme po zvyšok života mali v našom vlastnom dýchaní niesť stopy matkinho konca, jej posledného zápasu a akoby naša vlastná existencia vo svete bola skrátaná na polovicu či dokonca štvrtinu.

Pochovali sme ju do hrobu k môjmu otcovi, ktorý tam na ňu čakal tridsaťtri rokov. Nasledujúce ráno som letel späť do New Yorku, do svojho napoly zariadeného bytu na rohu 90. ulice a Columbus Avenue a o deň nato som začal učiť. Pochopil som, že za všetky tie roky som toho odkladal priveľa. Ako som sa v tom tmavom meste ukladal na spánok do novej postele, pochopil som, že na všetko je už príliš neskoro. Druhú šancu nedostanem. Keď som sa potom zobudil, musím sa ti priznať, že sa mi pri tej myšlienke takmer uľavilo.

MLČANIE

De Vere Gardens 34, 23. januára 1894
Lady G. mi vyrozprávala aj ďalšiu príhodu – „námet“ –, a síce o významnom londýnskom duchovnom, ktorý pri odchode na svadobnú cestu na parníku z Doveru do Calais našiel na palube list adresovaný manželke, ktorá sa práve zdržiavala v podpalubí, a keď zistil, že je od jej bývalého milenca a veľmi vášnivý (zásnuby – roztržka, vzťah, v krátkosti), čo pred ním zatajila, rozhodol sa ju okamžite poslať z Paríža naspäť k rodičom – bez toho, že by sa jej dotkol –, pretože ho podviedla. Napokon sa to však skončilo tak, že ju zobral k sebe domov, ale nikdy s ňou nežil ako s manželkou. Dráma je v rôznych veciach, podľa nej, ku ktorým tá situácia – tá noc v Paríži – mohla viesť. K bezprostrednému odovzdaniu sa niekomu inému atď.

— Zo *Zápisníkov Henryho Jamesa*

Pri konci večera lady Gregoryová občas zachytila niekoho pohľad, a to úplne stačilo, aby si spomenula. Vedela, že v spoločnosti v tom úžasnom meste nemá nikdy rozprávať o sebe, ani sa sťažovať na nič podobné ako horúčavu, ani na hluchú sezónu, ani na hereckine móresy, vedela, že nemá tárať o banalitách, ani sa smiať na veciach, ktoré nie sú smiešne. Naopak, zo všetkých síl

a čo najpozornejšie sa sústredila na džentlmena pri nej, kládla mu otázky a pozorne počúvala, keď odpovedal. Počúvanie si vyžadovalo viac práce ako rozprávanie, ale spravila všetko preto, aby si vďaka svojej schopnosti vcítiť sa a múdrosti žiariacej z pohľadu jej spoločník uvedomil, aká je inteligentná, akú má tichú povahu a moc a aká je hlboká.

Trpela, až keď zo spoločnosti odchádzala. V koči cestou domov sa vyrozprávala do tmy, vedela, že to, čo sa stalo kedysi, sa už nikdy nevráti, že spomienky sú nanič a že v budúcnosti ju nečaká nič okrem tmy. A keď mala zlú noc, po príliš veselých a zábavných večeroch, často rozmýšľala, aký je rozdiel medzi jej terajším životom a rokmi večnosti, ktorú strávi v hrobe.

Spíše si zoznam, a už pri tej myšlienke sa usmievala. Veci, pre ktoré sa oddá žiť. Syn Robert bude vždy prvý a potom niektoré jej sestry. Často premýšľala, že vymaže jednu-dve z nich a možno jedného brata, ale len jedného. A potom Coole Park, dom v Írsku, ktorý jej odkázal manžel, prípadne ich synovi, a kam sa môže vrátiť, kedy sa jej zachce. Myslela na stromy, ktoré zasadila pri dome, často snívala, že sa tam vráti a bude pozorovať, ako sa všetko pomaly mení, ako zima ustupuje jari, alebo ako nastupuje jeseň. A boli tam aj knihy a obrazy a svetlo prenikajúce do hornej izby, keď ráno otvorila okenice. Aj toto pridá do zoznamu.

Pod zoznamom ostalo zakaždým voľné miesto. Ľahko ho zaplnila položkami ďalšieho zoznamu. Odpornými skutočnosťami, a viedla ju pritom jediná nepopierateľná myšlienka – že ju láska obišla, že sa nevráti, že je sama a musí si so samotou poradiť, ako najlepšie vie.

V ten konkrétny večer, prv než vstala a pobrala sa do izby, aby sa pripravila na noc, skrkvla papier v dlani. Tešila sa, alebo sa skoro až tešila, že v ten týždeň sa už nevyberie do spoločnosti, že žiadna z londýnskych hostiteliek práve necíti potrebu mať pri stole vdovu po írskom šľachticovi. Žena, známa schopnosťou počúvať aj prenikavou inteligenciou, sa hodí, vravela si, ale nie každý večer.

Kedysi sa jej páčilo byť vydatá, páčilo sa jej, keď si ju všímali ako mladú manželku starého muža, vedela, ako jej tichý pohľad účinkuje na manželových priateľov, ktorí si mysleli, že je s ňou asi nuda, lebo nie je pekná. Taktne, opatrne, umierneným hlasom ich presvedčila, že je jednou z tých, ktoré si všetko všímajú. Mala prečítané všetky najnovšie knihy, a keď sa o nich rozprávala, opatrne volila slová. Nechcela vyzerat' múdro. Dávala však pozor, aby jej mlčanlivosť nepôsobila ako plachosť a jej zdvorilosť či odmeranosť ako zastrašenosť. Chýbal jej prirodzený pôvab, a preto sa zbytočne nepresadzovala. Nadobudla presvedčenie, že u ženy s jej výzorom by bolo chybou ceriť zuby. V každom prípade sa nerada smiala a radšej sa usmievala očami.

Manžela nemala rada len vo chvíľach, keď za ňou prichádzal v noci počas tých prvých mesiacov. Keď ju obchytával a dychčal, jeho hladné ruky a kyslý dych v nej vyvolávali dojem, že denné svetlo, niekoľko vrstiev oblečenia, sluhovia, rozľahlé izby s nábytkom a rozhovory o politike či maľbe ľuďom pomáhajú odvrátiť pozornosť od pocitu vzájomného znechutenia.

Niekedy ho zazrela z diaľky, alebo sa jej naskytna príležitosť hľadiet mu do tváre, keď odpočíval, a vtedy sa jej zdalo, že ju zachránil, alebo možno sa jej zmocnil, len z rozmaru či náhlej potreby. Bol príliš starý na to, aby ju mohol spoznať, a videl už príliš veľa a žil príliš dlho na to, aby mohol dovoliť hocičomu novému, napríklad o tridsaťpäť rokov mladšej manželke, aby vstúpilo do jeho obežnej dráhy. V noci v tých prvých mesiacoch, keď sa k nemu pokúšala pritúliť, celého ho objat', ponúknuť sa jeho vyprahnutému duchu, zistila, že mu robí väčšiu radosť len jej posadnute obchytávať isté telesné partie, akoby sa snažil nájsť nejakú vec, ktorú niekam založil. A pretože sa ho pokúšala uspokojiť, snažila sa, keď skončil, od neho vždy pozvoľne odvrátiť a hľadiet do tmy, kým spal a chrápal. Túžila po rannom prebudení, keď sa mu nebude musieť dívať do tváre tak veľmi zblízka, na jeho pootvorené ústa, zarastené líca, šedivé bokombrady, vráskavú pokožku.